

HONGER

DOCUMENT 1

«In het veld, 22 september 1941.

Volgend op het onderhoud van Reeder, hoofd van het militaire bestuur, met Majoor-Dokter Canaris op 17 september 1941. (...)

In zijn uiteenzetting stelde het hoofd van het militair bestuur, Reeder, dat de militaire bevelhebber een op puntstelling wilde van de rechten en (levens)omstandigheden in het kamp van Breendonk. (...) Vervolgens werd het probleem omtrent het voedsel uitgeklaard. Het werd erkend dat de normen van de Belgische rantsoenen voor de gevangenen in de gevangenis van Leuven zeker niet gehaald werden. Dit was ook het geval voor Breendonk, waar de gevangenen zware arbeid moesten verrichten en waar geen evenredige rust tegenover stond. (...) Het moet onderzocht worden of het broodrantsoen niet verhoogd zou moeten worden. De huidige situatie zal volgens Generalartz Dr. Blum na een relatief lang verblijf in het kamp leiden tot de dood van de gevangene. De militaire bevelhebber zou zeker niet willen dat het kamp de geschiedenis in zou gaan als de "hel van Breendonk". (...)

Breendonk, 20 augustus 1941

Verslag van het militair bezettingsbestuur in België en Noord-Frankrijk

Niederschrift über eine Besprechung des MVchefs Reeder mit Sturbannführer Dr. Canaris am 17. September 1941, 22.9.1941 [© Fort Breendonk]

DOCUMENT 2

BESCHRIJVING VAN DE RANTSOENEN

De rantsoenen werden bepaald door de *Militärbefehlshaber* en werden in verschillende perioden herhaalde malen gewijzigd, zoals blijkt uit de verklaringen van majoor Schmitt:

- 🍴 1940 • 's morgens en 's avonds 225 gram brood.
- 🍴 1941 • 's morgens een tas zwartachtig vocht (gebrande eikels);
• 's middags een lepel soep (water, groeten en enkele aardappelen);
• 's avonds 400 gram brood.
- 🍴 1942 • 's morgens koffie;
• 's middags soep;
• 's avonds 225 gram brood, 20 gram boter of margarine, 5 klontjes suiker.
- 🍴 1943 • idem tot september.
- 🍴 Septembere 1943-1944
 - 's morgens koffie;
 - 's middags relatief dikke soep;
 - 's avonds 400 tot 500 gram brood, 25 gram boter, 25 gram kaas en 5 suikerklontjes.

[© Fort Breendonk]

HONGER

DOCUMENT 3

«Vóór de tussenkomst van het “Leopold III Tehuis” kan het aantal voedingscalorieën die in het kamp aan de gevangenen gegeven werden, geraamd worden op ongeveer 1.200 calorieën, wat ontoereikend is om de warmte en de werking van de innerlijke organen van het menselijk lichaam bij rust te behouden (1.500 calorieën); we weten nochtans dat de gevangenen, die reeds ondervoed waren, zwaar werk moesten verrichten, werk dat in normale omstandigheden een voeding van 4.000 calorieën zou gevraagd hebben.»

Commissie voor oorlogsmisdaden bedreven onder de bezetting van België, 1940-1945
Het folteringskamp Breendonk. Luik, 1948, p. 67-68

DOCUMENT 4

EVOLUTIE VAN HET GEMIDDELDE GEWICHT VAN DE GEVANGENEN VAN BREENDONK

1 Rapport van de militaire geneesheer Pohl op 12 november 1942

- 19 gevangenen hebben hun gewicht behouden
- 25 gevangenen verloren 1 kilo
- 24 gevangenen verloren 2 kilo
- 33 gevangenen verloren 3 kilo
- 21 gevangenen verloren 4 kilo
- 16 gevangenen verloren 5 kilo
- 30 gevangenen verloren 6 kilos en meer
- 19 gevangenen kwamen bij in lichaamsgewicht: zij verbleven in de ziekenboeg of het hospitaal of waren tewerkgesteld als kameroverste, kok of handwerker.

In LEVY, P.M.G. Fort de Breendonk, uitgegeven door de Raad van Beheer van het Nationaal Gedenkteken, p. 23-24

2 Commissie voor oorlogsmisdaden

Ziehier bij wijze van voorbeeld het gewicht bij het binnenkomen en het verlaten van het kamp van Breendonk, van enkele personen die willekeurig gekozen werden:

- Rivière, Raymond 65 kilo; na 3 maanden, 45 kilo
- Vanneste, Georges 85 kilo; na 4 maanden, 48 kilo
- Bracops, Joseph 75 kilo; na 6 maanden, 42 kilo
- Thuwis, Jules in 1 maand een verlies van 15 kilo
- Van Hoorde, Joseph 92 kilo; na 4 maanden, 47 kilo
- Rime, Maurice 77 kilo; na 2 maanden, 53 kilo
- Vanhale, Lucien 74 kilo; na 37 dagen, 40 kilo

Commissie voor oorlogsmisdaden bedreven onder de bezetting van België, 1940-1945
Het folteringskamp Breendonk. Luik, 1948, p. 68

HONGER

3 Driemaandelijks rapport van dokter Pohl betreffende de gewichtsevolutie van de Breendonkgevangenen die drie maanden of langer in het Auffanglager verbleven

Anlage 2. 119.

Übersicht
über die Gewichtsbewegungen bei den 3 Monate
und länger im Lager Breendonk befindlichen
Häftlingen.

Einlieferung im Monat	Nr. des Häft- lings	Anfangs- gewicht kg	Gewichtsveränderungen			Bemerkungen
			Nov. 42. kg	Dez. 42. kg	Jan. 43. kg	
<u>Mai 42</u>	6	65	+ 6	- 3	+ 1	Schneiderstube Schweinewärter
	26	60	+ 2	- 1	+ 2	
	27	55	- 5	- 2	- 2	Judenzugführer
	30	72	+ 1	- 1	- 1	
	31	51	- 3	- 1	- 2	
	34	63	- 6	+ 1	- 6	
	59	64	+ 8	- 3	0	Handwerker Arzt i. Revier Oedeme ?
	71	47	+10	- 3	- 0	
	85	61	- 1	0	0	
	49	49	- 4	0	- 2	
<u>Juni 42</u>	67	81	- 3	- 6	+ 4	Handwerker Oedeme
	69	63	- 3	- 3	+ 2	
	145	70	-11	- 2	- 5	Oedembeginn Küche Oedeme
	182	48	- 1	- 1	0	
	273	60	0	+ 2	- 2	
5	52	+ 3	- 3	- 1		
<u>Juli 42</u>	126	61	-12	- 5	0	Oedeme
	183	59	- 9	- 4	- 1	
	166	57	- 1	+ 7	- 2	
	199	68	- 3	- 2	- 2	Zugführer Küche
	321	59	+ 1	- 1	+ 1	
	322	71	- 4	+ 1	- 2	
<u>August 42</u>	173	67	- 6	- 3	0	noch Oedeme Mittelohrentzdg. st. Parasmus
	213	71	- 9	0	+ 9	
	165	52	- 3	- 2	- 2	Oedeme
	168	51	- 2	- 5	- 2	
	174	52	- 6	- 4	0	
	191	70	- 5	- 4	- 3	
	175	56	- 4	- 2	+ 2	
	201	61	- 2	0	+ 1	
<u>September 42</u>	86	66	- 8	- 5	- 3	Oedeme ? Oedembewegung
	217	43	- 2	- 1	0	
	238	55	- 7	- 1	0	
	234	68	- 5	- 3	- 4	
	259	55	- 3	- 3	0	
	178	61	- 4	- 5	+ 3	
	184	76	- 9	- 2	+ 2	
	186	71	- 5	- 3	- 2	
	198	60	- 4	+ 7	- 6	

Kleermakerij
Zwijnenhoeder
Joodse kameroverste
Handarbeider
Dokter in de ziekenboeg
...

[© Fort Breendonk]

Rapport van dokter Pohl, (Leitende Sanitätsoffizier bij de Militärbefehlshaber), 04.02.1943, bijlage 2

DOCUMENT 5

«Ja, de soep, wat kan ik er van zeggen? De soep bestond meer uit water dan iets anders. Tijdens de verdeling ervan waren we altijd heel nieuwsgierig of onze portie een stuk vlees zou bevatten. Daarin zat vet en daar zonder was het quasi onmogelijk om te overleven.

Toen ik naar huis terugkeerde, woog ik nog 38 kg. Ik was hier dus veel vermagerd. In het begin was ik me daar niet van bewust, maar wanneer je onder de douche staat en je merkt dat je ribben allemaal uitsteken, besef je in welke toestand je je bevindt. Op dat ogenblik vraag je jezelf af tot waar het zal gaan.»

Getuigenis van ARRAS Marcel

HONGER

«Het leek alsof de Russen die in ons gezelschap waren iets -enkele wortelen- gestolen hadden uit de keuken en dat men hen had opgemerkt. We moesten allemaal verzamelen en onze zakken leegmaken. (...) Mijn broer [Joseph], Karel Daems en Jozef Reynders hadden geen geluk ofwel begrepen ze niet wat ze moesten doen. Toen ze hun zakken leegmaakten, vielen de aardappelen op de grond. Ze werden onmiddellijk geslagen met de zweep en gestampt tot ze op de grond vielen. Ze moesten op hun knieën blijven zitten en vervolgens werden ze in de zwarte cellen, de isoleercellen, geplaatst. Daar moesten ze de ganse dag en nacht blijven, zonder eten.

Tja, geslagen worden is zwaar, maar geen eten hebben...

Je hebt honger en ook dat is enorm moeilijk... ..»

Getuigenis van BOECKMANS Louis

«Op deze plaats was niets anders dan aarde en steenslag, er waren natuurlijk geen ganzen en eenden zoals vandaag de dag. Gras was er ook niet aanwezig... . Ik herinner me dat er langs de gracht op sommige plaatsen kleine struiken stonden waar reeds knoppen aankwamen. Men at ze op omdat iedereen verging van de honger. Ook de wortels werden opgegeten. (...)

In dat lokaal bevond zich de smidse, het atelier eigenlijk... In één van de 2 deuren aan de zijkant gingen wij onze werktuigen zoeken: spade, schop, en ginder, dat was de varkensstal. Ik herinner het me nog heel goed en hier bevond zich een mobiele keuken van het Belgische leger waarin het eten voor de varkens werd klaargemaakt. Wanneer we voorbij kwamen, kwam het water ons in de mond. We hebben ervan gegeten toen het warme eten in emmers stond af te koelen.

We stierven hier immers van de honger. Het regime was vreselijk. 's Morgens kregen we helemaal niets, 's middags was het altijd dezelfde soep met kool en 's avonds kregen we een broodrantsoen met suiker of een stuk margarine. Door de combinatie van dat regime en de verplichte arbeid, vermagerden we en had men honger.»

Ginds stond een kleine barak voor een geit waar een man ooit een placenta heeft opgegeten omdat hij verging van de honger. De SS'ers hadden het opgemerkt en die man stierf nog diezelfde dag!»

Getuigenis van DE BLESER Georges

«De honger in Breendonk was verschrikkelijk. Het was onbeschrijfelijk. Soms hoor je kinderen aan hun moeder voor een extra boterham vragen omdat ze honger hebben. Het gevoel dat die kinderen hebben is geen honger, het is slechts een impressie. (...)

Elke middag was er soep. Wanneer we terugkwamen van de werf moesten we eerst onze schoenen proper maken op de appèlplaats. Daarna mochten we naar binnen gaan en konden we op zoek naar de soep. Eén persoon droeg de tassen, twee anderen droegen de soepketel. Na veel tijdverlies, moesten we ons in een rij plaatsen en al marcherend naar de keuken gaan. Nadien mochten we naar de kamers gaan. De kameroverste gaf de opdracht dat ieder op zijn beurt soep moest nemen, maar we hadden slechts 20 tassen voor 48 gevangenen. Twintig gevangenen werden dus bediend en konden eten. Ze moesten zo vlug mogelijk hun tas leegdrinken. We hadden geen lepel! De anderen die stonden te wachten, joegen diegenen die aan het eten waren op door te zeggen «Allez jongen, haast je een beetje, het duurt veel te lang», «Wij hebben ook honger!». Dit duurde tot ze zelf hun soep kregen.»

Getuigenis van STIPPELMANS Pierre

HONGER

«Wij aten regelmatig gras. Niet dat het echt eetbaar was, maar door het kauwen werd onze honger gestild en bovendien kon het als een vervangmiddel van papier dienen wanneer we naar het toilet moesten.

Tijdens het appèl merkte een SS'er op dat er een stukje gras uit mijn zak kwam. Ik werd apart genomen, moest mijn broek laten zakken - zoals je soms ziet bij kinderen - en kreeg 10 slagen. Wanneer de SS'ers sloegen, was het altijd menens...

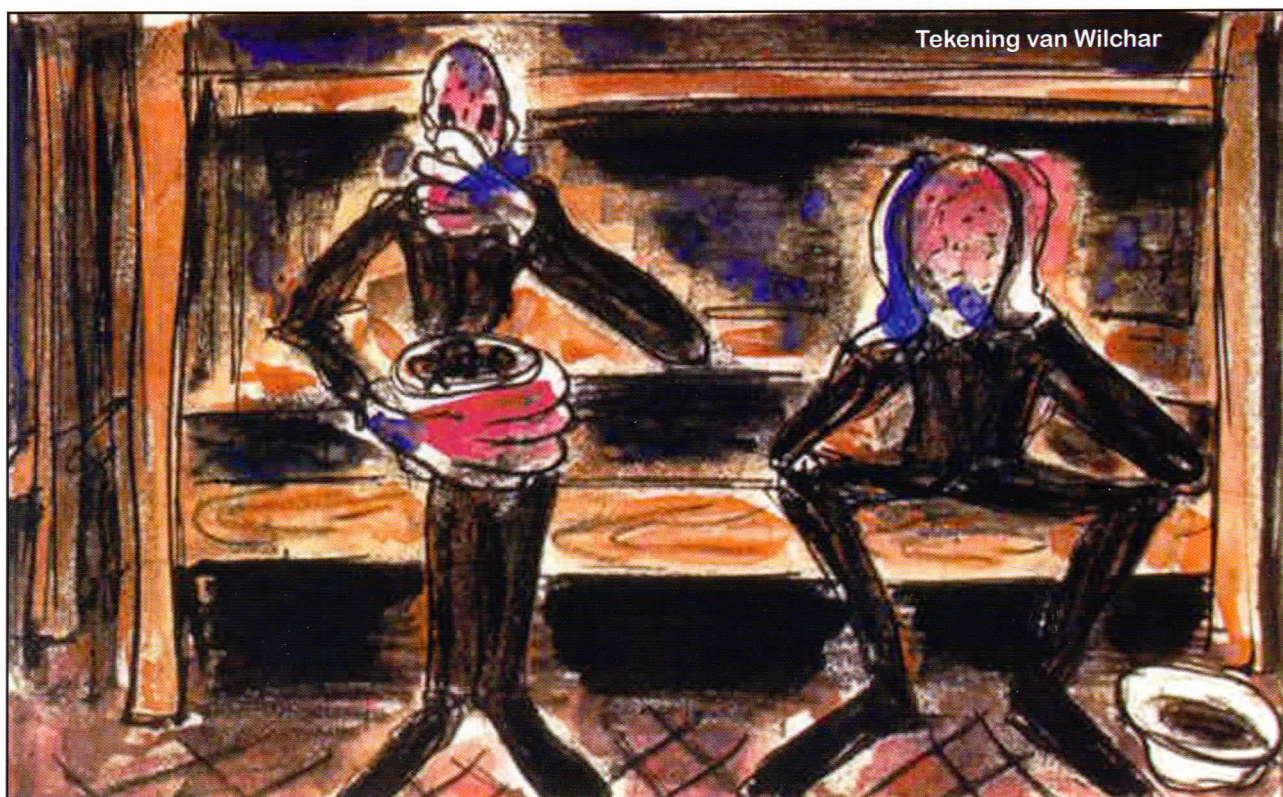
In het begin zegt men niets, de fierheid weet u..., maar bij de vierde slag begint men op zijn moeder te roepen en uiteindelijk begint men te brullen. Mijn achterwerk zag helemaal blauw en ik kon niet meer gaan zitten. Er werd onder andere geslagen met de staart van een koe, zeer pijnlijk... Het gras lag overal op de grond verspreid, maar niettegenstaande de slagen, bleef ik verder eten... Er was nog een ander middel tegen de honger: zuigen op een kleine steen. Wanneer men het beu is, kan men het steentje stukmaken, hetgeen een kalmerend effect had. (...)

Wanneer de SS'ers aan het einde van de werkdag vonden dat we niet goed genoeg gewerkt hadden, dan moesten we in een rij staan en vervolgens zeer snel lopen en weer gaan liggen tot we helemaal uitgeput waren. Meestal was het etensuur dan al verstreken en was er niets meer om te eten... .

Wat een gedoe! Meestal was er niet genoeg eten voor iedereen want ze konden niet doseren. Aan de wanden van de ketel hing soms een kleine restant van een aardappel. Dit werd om de beurt aan iemand anders toegekend, maar ik heb daar nooit aan meegedaan. Ik vond het walgelijk en soms werd ervoor gevochten. Honger hebben is niet min. Ik heb een twintigtal kilo verloren. Om elkaar er bovenop te helpen, werd in de kamer over menu's gesproken. Toen we in Huy inkwamen hebben we onze eigen kledij teruggekregen en de recepten onmiddellijk opgeschreven. Toen ik uiteindelijk thuiskwam, heb ik aan mijn vrouw de opdracht gegeven deze klaar te maken!

De honger in Breendonk was een vreselijke kwelling, we werden er echt gek van.»

Getuigenis van PAUWELS Willem, alias WILCHAR, gevangene n° 1939

Tekening van Wilchar

HONGER

DOCUMENT 6

EEN GREEP UIT DE VELE VOORBEELDEN: DE POSTMANNEN VAN BREENDONK

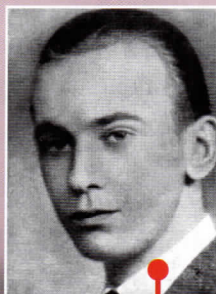
In *september 1942* worden
74 postmannen door de Gestapo
aangehouden.

39 van hen worden in Breendonk opgesloten. Van deze laatste groep werd er één postman gefusilleerd, stierven er 5 aan de gevolgen van ondervoeding en mishandeling, en werden 9 personen naar het concentratiekamp van Vught in Nederland gedeporteerd alvorens op transport naar Duitsland te worden geplaatst.

[TOELL]

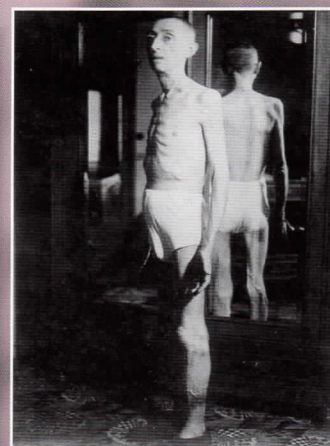
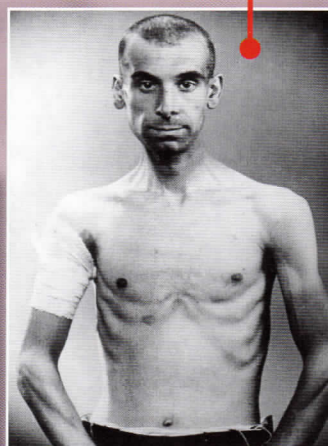
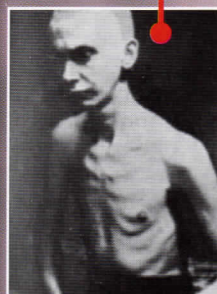
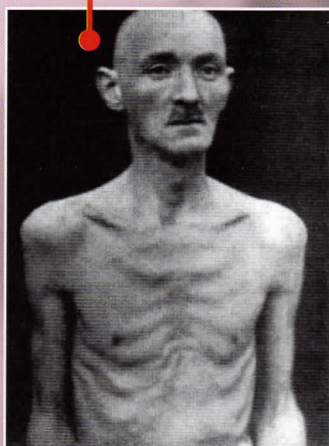
[VAN HAMME]

[VANDER VEKEN]

[VAN HOECKE]

In Postiers, prisonniers politiques, rescapés, Breendonk, Album-Souvenir, p. 15 & 21
[© Fort Breendonk]